

ALS

DE

RUSSEN

KOMEN

VOORWOORD	10
CATALOGUS DEEL 1	27–34
CATALOGUS DEEL 2	49–56
CATALOGUS DEEL 3	73–80
CATALOGUS DEEL 4	97–104
CATALOGUS DEEL 5	119–126
OVER DE AUTEURS	141
COLOFON	142

13 – 24

**DE LOGICA VAN
DE KOUDE OORLOG**

JAN HOFFENAAR

37 – 46

**VOOR ALTIJD
JAN SOLDAAT**

CASPER VAN DEN BROEK

59 – 70

**ALLE OGEN OP
WOENS DRECHT**

TOM DUURLAND

83 – 94

**VLIEGTUIGSPOTTEN
TIJDENS DE KOUDE
OORLOG: HET KORPS
LUCHTWACHT-
DIENST 1950–1968**

**SANDRA VAN
LOCHEM-VAN DER WEL**

107 – 116

**EEN TANKESKADRON
TIJDENS
DE KOUDE OORLOG**

**LUITENANT-KOLONEL B.D.
ED WESTERHUIS**

129 – 138

**DE ANGST VAN
HET WARSCHAUPACT
VOOR DE NAVO**

IVO VAN DE WIJDEVEN

De jaren 1947 – 1991 waren de periode van de Koude Oorlog. Twee hegemoniale machtsblokken stonden lijnrecht en tot de tanden toe bewapend tegenover elkaar. Dit conflict overschaduwde de internationale en nationale verhoudingen in de wereld. De Koude Oorlog was in veel opzichten een unieke periode in de geschiedenis. Tegelijkertijd vormde wat in deze periode internationaal politiek en economisch tot stand was gekomen, het uitgangspunt van waaruit na afloop van het conflict nieuwe wegen zijn ingeslagen. Alle redenen om de eigen logica, paradoxen en reflexen tijdens de Koude Oorlog eens in kaart te brengen. Recent onderzoek maakt dat goed mogelijk.

Al snel na afloop van de Tweede Wereldoorlog belandde de mensheid in een van de merkwaardigste fasen van haar geschiedenis, aan-

geduid als de periode van de Koude Oorlog. Deze omschrijving lijkt haast een tegenspraak in zichzelf. Een oorlog is immers een vlammeende, 'hete' strijd, waarin wapengeweld centraal staat. Wat was dan een 'koude oorlog'? Er zijn talloze omschrijvingen in omloop. Hier wordt die 'oorlog' gezien als een conflict tussen enerzijds kapitalistische, merendeels parlementair-democratische staten met de Verenigde Staten als aanvoerder en communistische, partijdictatoriale staten onder strakke leiding van de Sovjet-Unie anderzijds. Het was een strijd tussen twee elkaar uitsluitende, missionaire alternatieven voor een nieuwe wereldorde, die het machtsvacuüm in Europa en Azië na de nederlaag van respectievelijk Duitsland en Japan moesten vullen. Het was een bijna totale strijd, gevoerd op alle terreinen

Vergadering met ministers van Defensie van alle NAVO-lidstaten in het NAVO-hoofdkwartier in Brussel, 1989.

NATO Photos

van de samenleving: ideologisch, politiek, economisch, cultureel en militair. 'Bijna totaal' omdat het ultieme, nucleaire wapen continu als een dreigend zwaard van Damocles boven de wereld hing, maar gelukkig nooit is ingezet.

HET BEGIN EN HET EINDE

Een echte, hete oorlog heeft een duidelijk begin en eindpunt. De Koude Oorlog had dat niet. Bijna tegen wil en dank waren de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie als de twee nieuwe wereldmachten uit de Tweede Wereldoorlog tevoorschijn gekomen. Deze positie bracht voor beide internationale verantwoordelijkheden en verwachtingen met zich mee. Er werd naar hen gekeken, hun denken en handelen was leidend. Er was echter een fundamenteel probleem: beide landen baseerden hun beleid op tegengestelde, ja vijandige ideologieën, die zij bovendien als universeel geldig verklaarden. De Sovjet-Unie had zich in 1917 met haar marxistisch-leninistische grondslag nadrukkelijk als alternatief gepresenteerd voor een samenleving die op het kapitalisme was gebaseerd. Het conflict met de rest van de wereld was zo besloten in haar 'genen'. Nu het meest kapitalistische land en de leider van de communistische wereldrevolutie de sterkste mogelijkheden van de wereld waren geworden, was een mondiaal conflict onvermijdelijk. De vraag was alleen hoe hard het zou worden gespeeld.

ONOVERBRUGBARE TEGENSTELLINGEN

Heel hard, zo bleek al snel. De spanningen concentreerden zich aanvankelijk vooral op de bepaling van de naoorlogse invloedssferen in Europa en de behandeling van het verslagen Duitsland. In de laatste oorlogsjaren, toen duidelijk werd dat de geallieerden door hun personele en materiële overmacht Duitsland en Japan vroeg of laat zouden verslaan, waren de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, ondanks grote meningsverschillen, nog wel tot afspraken gekomen. Zodra de wapens zwegen en er concrete actie werd ondernomen, ging het echter vrijwel onmiddellijk mis. Begin 1946 gingen de beleidsmakers in de Verenigde

Staten er al vanuit dat zij met Sovjetleider Stalin niet meer tot overeenstemming over de belangrijkste vraagstukken konden komen. Samenwerking maakte plaats voor *containment*, het indammen van de invloed van de Sovjet-Unie en het communisme. Vervolgens werd na enkele conferenties en meerdere incidenten voor iedereen duidelijk dat, ook in Europa, de tegenstellingen onoverbrugbaar waren. Eind 1947 was de Koude Oorlog definitief een feit. Dwars door Europa kwam een 'ijzeren gordijn' te hangen dat het continent in tweeën splitste. Ook Duitsland viel uiteen. In de Sovjet-Russische bezettingszone werd in 1949 de Duitse Democratische Republiek uitgeroepen, terwijl de Britse, Franse en Amerikaanse zones werden samengevoegd tot de Bondsrepubliek Duitsland. Het middelpunt van het conflict – zeker vanuit Europees perspectief – werd Berlijn, opgedeeld in een oostelijk en een westelijk deel. De in 1961 gebouwde Berlijnse Muur tussen beide stadsdelen werd hét symbool van de Koude Oorlog. Ondertussen had deze een mondiaal karakter gekregen. Al vanaf eind jaren veertig was de Koude Oorlog in Zuidoost-Azië in hete conflicten uitgemond en vanaf eind jaren vijftig ook in Afrika en Latijns-Amerika. De internationale verhoudingen waren volledig door de alomvattende Koude Oorlog gedomineerd.

Herdenking van de Oktoberrevolutie van 1917 in Moskou met veel militair machtsvertoon, 1983.

T. Hedden, Public domain

DE GRONDSLAG VERDWIJNT

De Koude Oorlog naderde zijn einde vanaf de tweede helft van de jaren tachtig, toen Sovjet-leider Gorbatsjov een nieuwe weg insloeg van economische hervormingen (perestrojka) en politieke openheid (glasnost), zowel in de Sovjet-Unie als ten opzichte van haar bondgenoten in Oost-Europa. Deze politiek was zowel begrijpelijk als risicovol. Begrijpelijk omdat de Sovjet-economie de last van de positie van supermacht (de wapenwedloop en het ondersteunen van bevriende regimes overal ter wereld) nauwelijks meer kon dragen en naarstig behoefte had aan westerse technologieën en kredieten. Risicovol omdat deze politiek samenging met het loslaten van de twee pijlers van het Sovjetimperium: het leiderschap van de marxistisch-leninistische wereldrevolutie en (dreiging met) inzet van het leger als middel om de macht in Oost-Europa te behouden. De bevolking daar greep deze kans met beide handen aan en wist in de laatste maanden van 1989 het ijzeren gordijn af te breken en met (grotendeels) vreedzame revoluties de communistische regimes tot terugtreden te dwingen. Dit alles leidde – en dát heeft Gorbatsjov per se niet gewild – tot separatistische manifestaties binnen de Sovjet-Unie, een ontwikkeling die uiteindelijk in het uiteenvallen van het rijk in 1991. Deze gang van zaken markeerde het failliet van het marxistisch-leninisme als staatsvorm in de praktijk, waarmee de grondslag van de Koude Oorlog verdween.

MILITARISERING

De Koude Oorlog kende een eigen logica, met diverse paradoxen en eigenaardigheden. Dit is te verklaren uit het structurele wederzijdse wantrouwen en de aanwezigheid van enorme kernwapenarsenalen in beide kampen. Het wantrouwen aan beide kanten zorgde al in 1950 voor een militarisering van de Koude Oorlog. De machthebbers in het Kremlin vreesden voor een politieke, economische en uiteindelijk ook militaire omsingeling van hun land en invloedssfeer. In dit licht interpreteerden zij onder meer de grootschalige Amerikaanse economische hulp aan de landen

in West- en Zuid-Europa, alsook de NAVO, die in 1949 was opgericht ter ondersteuning van de solidariteit tussen de landen aan beide zijden van de Atlantische Oceaan. De politici in de Verenigde Staten en Europa bekeken tegelijkertijd met argusogen hoe de Sovjet-Unie haar politieke en economische invloed in Oost-Europa snel uitbreidde, met de coup in Tsjecho-Slowakije in februari 1948 als meest in het oog springende manifestatie daarvan. Dit wantrouwen werd ook gevoed doordat de Sovjet-Unie na de Tweede Wereldoorlog een enorme legermacht op de been had gehouden, terwijl de westerse geallieerden hun troepen sterk hadden gereduceerd. Wat was de Sovjet-Unie van plan?

UNIEKE WAPENWEDLOOP

Nadat vervolgens in 1949 China onder Mao Zedong communistisch was geworden en de Sovjet-Unie een succesvolle test met een atombom had gedaan – en daarmee een einde aan het Amerikaanse monopolie op dit terrein had gemaakt – maakte Stalin in juni 1950 een grote inschattingsfout. Hij steunde de inval van het communistische Noord-Korea in Zuid-Korea, in de veronderstelling dat de Verenigde Staten en andere landen niet zouden ingrijpen. De

Ontmanteling van de Berlijnse Muur, Potsdamer Platz Berlijn, 14 november 1989.

F. Lee Corkran, US National Archives

Amerikaanse regering beschouwde – tegen de achtergrond van het bovenstaande – Korea evenwel als een testcase voor haar politiek van containment: tot hier en niet verder. Bij haar Europese bondgenoten leefde de vrees dat het grote Rode (Sovjet-)Leger vroeg of laat ook hun richting zou opmarcheren. De inval in Zuid-Korea was het signaal om de Sovjet-Unie een halt toe te roepen; in Korea door – onder de vlag van de Verenigde Naties – troepen te sturen, in Europa door in hoog tempo een sterke verdediging op te bouwen. De oorlog in Korea was de eerste hete oorlog in de Koude Oorlog – met maar liefst vier miljoen dodelijke slachtoffers – en de aanzet tot een alomvattende wapenwedloop. Deze wapenwedloop kent zijn gelijke in de geschiedenis niet. Nooit eerder of later hebben twee groepen van staten zo langdurig en zo tot de tanden toe bewapend tegenover elkaar gestaan – zonder uiteindelijk daadwerkelijk slaags te raken.

De nucleaire wapens gaven de wedloop een volstrekt uniek karakter. Door hun allesvernietigende vermogen waren zij in de eerste plaats wapens ter afschrikking van agressie. Om dezelfde reden fungeerden de nucleaire wapens in het Amerikaanse strategische denken aanvankelijk bovenal als dwangmiddel op politiek niveau, eventueel daadwerkelijk in te zetten op het militair-strategische niveau. Al na enkele jaren echter kregen zij, in het kader van de strategie van *massive retaliation*, op de lagere operationele en tactische niveaus een plaats in de NAVO-verdediging. Dit betekende dat zelfs relatief kleine eenheden als een bataljon kernwapens kregen toebedeeld. De gedachte achter deze ‘nuclearisering’ was dat, in de veronderstelling dat de Koude Oorlog vermoedelijk lang zou duren, een verdediging met nucleaire bewapening goedkoper zou zijn dan een verdediging met uitsluitend conventionele wapens en daardoor langer vol te houden. De NAVO-troepen waren in omvang veel geringer dan die van het Warschaupact, het bondgenootschap dat in 1955, in reactie op de toetreding van de Bondsrepubliek Duitsland tot de NAVO, de politieke en militaire heerschappij van de Sovjet-Unie in Oost-Europa bezegelde. Omdat tactische nucleaire wapens een veel grotere slagkracht hadden dan conventionele

wapens, zouden de NAVO-lidstaten een minder grote strijdmacht hoeven op te bouwen. Overigens bleef afschrikking, het voorkomen dat de tegenstander militair agressief zou optreden, het uitgangspunt van de NAVO-strategie.

Amerikaanse tankbemanning nabij de Naktong-rivier die het front tussen Noord- en Zuid-Korea vormde, 17 augustus 1950.

Sgt. Riley, public domain

NUCLEAIRE HOUDGREEP

De logica van de nuclearisering bleek spoedig een illusie. Vanaf de tweede helft van de jaren vijftig hadden beide kampen zulke grote kernwapenarsenalen opgebouwd dat ze in staat waren elkaar wederzijds geheel te vernietigen, ook als zij niet als eerste kernwapens zouden inzetten. Met duizenden te land en op onderzeeboten gestationeerde lange-afstandsraketten, elk met meerdere zware kernkoppen, hielden ze elkaar onder schot. Tegelijkertijd bouwden ze in het

Het *Mutual Defence Assistance Program* (MDAP) kan gezien worden als de militaire variant van het Marshallplan. Om West-Europa buiten de Russische invloedssfeer te houden investeren de Verenigde Staten van Amerika tussen 1948 en 1954 zo'n 30 miljard dollar in Europa. Tot in de jaren zestig ontvangt Nederland wapens uit Amerika. Op deze kist prijkt het samenwerkingslogo waarop te zien is dat Europa en Amerika elkaar de hand reiken.

Collectie Nationaal Militair Museum

Betonnen luchtwachttorens maken deel uit van het netwerk van in totaal 276 kijk- en luisterposten van het Korps Luchtwachtdienst. Ze zijn bedoeld om vliegtuigen tot op 1500 meter afstand te kunnen waarnemen. Door de komst van snelle hoogvliegende straaljagers en radars zijn de torens echter al snel achterhaald.

Collectie Nationaal Militair Museum

Voor de verdediging van de Nederlandse waterwegen zoals de IJssel waren speciale netten gemaakt van ijzeren ringen. Zij konden tussen oevers worden gespannen om zo vijandelijke vaartuigen tegen te houden.

Collectie Stichting IJssellinie

*'Wat komen jullie hier dóóóéén!', riep de sergeant.
Er was een bereidwillige soldaat,
die zei dat we met z'n allen een briefje hadden gekregen,
...met een spoorkaartje er aan vastgeknipt.
Tsja, en dat we toen maar gekomen waren.
Die moest gelijk zes keer rond het plein lopen.*

(Comedian Jos Ghysen)

MILITAIRE DIENSTPLICHT WAS BEPALEND VOOR DE REST VAN JE LEVEN

De dienstplicht. Het spreekt nog altijd tot de verbeelding. Niet alleen door de sterke verhalen van vaders, grootvaders en ooms, maar ook omdat herinvoering van de opkomstplicht nog steeds een politiek hot item is. Het zou goed zijn voor de opvoeding van de jeugd. De jongens en meisjes van tegenwoordig kunnen best wat discipline en structuur gebruiken, zo is de mening van sommigen.

Tijdens de Koude Oorlog maakte de militaire dienstplicht deel uit van het leven van elke jongeman. Zowel in het Westen bij de NAVO, in het Oosten (Pact van Warschau) als in neutrale landen. Dat gold overigens ook voor de vrouwen in al die samenlevingen. Al die moeders, zusjes en vriendinnetjes waren nauw betrokken bij de miljoenen jongens die in dienst moesten. Die jongens waren immers plotseling voor anderhalf tot twee jaar verdwenen. Ze zaten meestal ver weg, ergens in een kazerne, in een verre stad waar ze tot dan toe waarschijnlijk nog nooit waren geweest. Of zelfs in Duitsland. Alleen in de weekenden kwamen ze thuis.

DIE NARE ZONDAGAVOND

Tegenwoordig is het nog maar moeilijk te bevatten hoe ingrijpend zowel de Koude Oorlog als de militaire dienstplicht was. Het was de tijd van de massaleggers. Elke middelgrote stad in Nederland had wel een kazerne, waar soldaten in- en uitliepen. Op de vrijdagmiddag en zondagavond waren de treinstations vergeven van de uniformen. Jongens die blij uit de kazerne kwamen, of in een sombere bui weer naar hun legerplaats terug moesten. Overigens verdwenen die uniformen op den duur, omdat de plicht om ze te dragen na veel protesten werd afschaft.

Regelmatig zaten in Nederland de wegen volgepakt met tanks, pantserwagens, vrachtwagens, jeeps en Landrovers. Dan was er weer een grote oefening. Hele legeronderdelen werden vliegensvlug op spoorwagens geladen. Op naar Duitsland! Soms zaten daar jongemannen bij die

net uit dienst waren, ze waren afgezwaaid. Die werden voor zo'n oefening van achter hun bureau geplukt, of uit de fabriek. Ze moesten op herhaling. In de lucht waren veel vaker straaljagers te zien, en vooral te horen. Op zee werden grote NAVO-oefeningen gehouden, waar tientallen Nederlandse schepen aan deelnamen.

En overal waren dienstplichtigen bij betrokken. Om een beeld te schetsen van ons grote dienstplichtleger tijdens de Koude Oorlog: gemiddeld 60 procent van de krijgsmacht werd gerund door dienstplichtigen. En mocht er een oorlog uitbreken, dan werd dat percentage binnen 48 uur uitgebreid tot 80 procent. De rest was beroepsmilitair. Als dienstplichtige kon je terecht komen bij zowel de landmacht, luchtmacht als marine, maar de landmacht slokte het grootste deel op. Ook de elite-eenheden van de mariniers en commando's werden gewoon gevuld door jongens die verplicht voor hun nummer door vaders staat werden opgeroepen. Voor dit soort speciale eenheden koos je overigens wel vrijwillig.

'LEUK OF NIET LEUK. ZE GÁÁN!'

Dienstplicht hoorde zo bij het dagelijkse leven dat er liedjes over werden geschreven ('Ik sta op wacht, en denk aan jou'). En cabaretiers als Paul van Vliet, Jos Ghysen, Fons Jansen en Van Kooten en De Bie dreven de spot met het militaire leven. De socioloog Jan van der Meulen interviewde voor zijn boek 'De taal van de dienstplichtcultuur' uit 1983 meer dan honderd jongens die net

de verplichte medische keuring voor de dienstplicht achter de rug hadden. Hij keek daarna niet naar hun verhalen, maar naar de woorden die zij gebruikten. Een van de meest gebruikte woorden was 'gewoon'. Dienstplicht hoorde erbij, of je het nou leuk of niet leuk vond of niet. Zijn eindconclusie was dan ook: 'ze gáán!'

Dat andere woord, dat in het boek van de socioloog aan dienstplicht werd gekoppeld, was natuurlijk dienstweigeren. Zonder dienstplicht geen dienstweigeren. Dienstweigeren betekent volgens Van der Meulen altijd het afleggen van een verantwoording ten opzichte van die plicht. Er is maar één keer in de geschiedenis van de militaire dienstplicht geprobeerd daar vanaf te stappen. Dat was begin jaren zeventig in het toenmalige West-Duitsland. Jongens mochten toen simpelweg aankruisen of zij een militaire dienst of een maatschappelijke dienst wilden ondergaan. Binnen de kortste keren kampte de *Bundeswehr* met een tekort aan soldaten. Het experiment werd snel gestopt. Dienstweigeraars moesten zich opnieuw verantwoorden en een verzoek indienen voor vervangende dienst.

KAMERAADSCHAP OF JUUST GEPEST WORDEN

Een woord dat de ondervraagde jongens zeker niet gebruikten was 'leuk'. In militaire dienst gaan was niet leuk. Je kwam terecht in een organisatie die in de eerste plaats was gericht op het voeren van oorlog. Niet om het voor jou leuk te maken. Er zijn veel mannen die na afloop nostalgisch spreken over hun diensttijd. Over de kameraadschap, over de lol die zij hadden, het vele bier. Of over de discipline, die er uiteindelijk voor zorgde dat zij orde en structuur in hun leven konden aanbrengen. Jongens, bij wie een vaderfiguur ontbrak, kregen soms voor het eerst een mannelijk voorbeeld boven zich gesteld. Het maakte een socialer mens van ze.

Maar tegenover elk mooi, nostalgisch verhaal staat waarschijnlijk een verhaal van mannen die hun diensttijd als een verschrikking hebben beleefd. Die gepest werden, niet konden omgaan met autoriteit, eenzaam waren, leden onder de kadaverdiscipline, ongelukken hadden,

verwondingen opliepen, hun droombaan verloren. Kortom, een zwarte bladzijde in hun leven. Er is weleens berekend dat er in Nederland tussen de 500 en 1000 militairen tijdens de Koude Oorlog om het leven zijn gekomen, meestal jonge dienstplichtigen.

SOKKENTELLERS, BRUGGENBOEREN EN ZANDHAZEN

Praten over het leven van een Jan Soldaat is soms best lastig. Voor een buitenstaander is Defensie één grote organisatie. Wie echter in dienst zat, beleefde het als een eilandenrijk met wel duizend verschillende eilanden. Het maakte nogal verschil of je soldaat of matroos was, of bij de luchtmacht zat. Maar ook of je behoorde tot de sokkentellers, bruggenboeren, Laropiloten, zandhazen of barpeuken, om maar een paar van de bijnamen van legeronderdelen te noemen. Iedereen heeft zijn eigen verhaal. Ook het tijdstip van de militaire dienstplicht is bepalend hoe iemand het 'onder de wapenen zijn' heeft beleefd. Als je aan het begin van de Koude Oorlog het land diende, had dit een compleet andere dimensie dan wanneer je militair was in het midden of aan het einde van deze politieke confrontatie tussen Oost en West.

Toch is er tegenwoordig wel een tijdsindeling te maken van het Nederlandse dienstplichtleger tijdens de Koude Oorlog. Dat zijn achtereenvolgens het tijdperk van de terugkeer uit Nederlands-Indië (koperpoetsen en kadaverdiscipline), daarna de periode van soldatenvakbond VVDM

en het hippieleger. Tenslotte is daar nog de fase van de 'onvrijwillige collega' en 'het beste, maar vergeten leger'.

PERIODE 1949 – 1965: TERUG UIT INDIË EN STRENGE DISCIPLINE

Allereerst dus de periode vanaf 1949. De Koude Oorlog begon in 1948 met de communistische staatsgreep in Tsjecho-Slowakije en de blokkade van Berlijn. De geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht voor deze periode gaat echter pas in 1949 van start. En wel met twee zeer symbolische handelingen. Allereerst de handtekening van koningin Juliana onder de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië. Het was een officieel afscheid van onze kolonie Nederlands-Indië. En op de tweede plaats het lidmaatschap van de NAVO. Voor Nederland had dat lidmaatschap een extra dimensie. De rest van de wereld veroordeelde het koloniale beleid van Nederland en had moeite met dat Nederlandse lidmaatschap van dat bondgenootschap van vrije landen. Het beleid van de relatief nieuwe minister van buitenlandse zaken, 'Atlanticus' mr. Stikker, betekende dan ook een wending van honderdtachtig graden: afscheid nemen van het koloniale verleden en daarmee volwaardig lid worden van de NAVO.

Het betekende ook een complete verandering van de krijgsmacht. Het leger zat met meer dan 100.000 man in Indonesië, met veel dienstplichtigen, en was gericht op een strijd in de tropen. Nu moest er een NAVO-verdedigingsleger van worden gemaakt tegen de oprukkende Russen.

WATERSNOODRAMP EN LEGERPLAATS LA COURTINE

Wat blijft hangen van het leger uit die tijd is er een van karig materieel – eerst afdankertjes uit Groot-Brittannië, daarna uit de Verenigde Staten – en de strenge discipline. Ex-dienstplichtigen kunnen daar uitgebreid over spreken. Het is de tijd van het beruchte koperpoetsen en blencoën: een stinkend goedje om je koppelriemen en andere onderdelen van de Persoonlijke Standaard Uitrusting mee in te smeren.

Mannen die in deze tijd hebben gediend vertellen spannende verhalen. Hoe zij mensen moesten redden tijdens de Watersnoodramp van 1953 of in de hoogste staat van paraatheid naar het IJzeren Gordijn moesten rijden tijdens de Hongaarse opstand van 1956. Anderen herinneren zich de Berlijnse Crisis en de Cubacrisis. Hilarische verhalen komen er vaak over La Courtine in Midden-Frankrijk. Defensie huurde daar eind jaren vijftig een zwaar in verval geraakte legerplaats voor grootschalige oefeningen. Het leverde op de radio het komische muziekhitje 'Brief uit La Courtine' op: 'Dat was lachen onder het eten, onze generaal is door een slang gebeten'. Dit liedje van Rijk de Gooijer uit 1964 was gelijk een bewijs dat er veranderingen binnen het dienstplichtleger op komst waren. Er werd openlijk gespot met hoe het er in de krijgsmacht aan toe ging.

Het Amerikaanse 32e Tactical Fighter Squadron is tussen 1954 en 1994 op Soesterberg gelegd. De bijnaam van deze eenheid was 'the Wolfhounds'. Het embleem met de hongerige wolfshond is tijdens de Tweede Wereldoorlog ontworpen door Walt Disney. In 1959 ontvangt de eenheid het predicaat 'Koninklijk' als erkenning voor hun bijdrage aan de verdediging van Nederland.

Collectie Nationaal Militair Museum

De Convair F-102 'Delta Dagger' is vanaf 1956 in gebruik bij de Amerikaanse strijdkrachten. Dit exemplaar maakt in de jaren zestig deel uit van het in Soesterberg gelegde Amerikaanse 32nd Fighter Interceptor Squadron. Hun taak is het onderscheppen van Russische vliegtuigen. Het vliegtuig heeft met zijn driehoekige vleugels een zeer herkenbare vorm.

Collectie Nationaal Militair Museum

Om de samenwerking en vuurkracht van de cavalerie binnen de NAVO te bevorderen worden jaarlijks internationale schietwedstrijden gehouden. De Canadian Army Trophy (CAT) is vanaf 1977 de belangrijkste wedstrijd tussen de diverse tankeenheden. Nederland wint in 1987 de prijs als beste peloton van de Noordelijke Legergroep.

Collectie Nationaal Militair Museum

Hogedrukpak voor een Nederlandse Starfighter-vlieger. Om veilig op grote hoogtes te kunnen vliegen is speciale kleding noodzakelijk die ervoor zorgt dat de vlieger zijn werk veilig kan uitvoeren zonder gezondheidsrisico's.

Collectie Nationaal Militair Museum

DE KOMST VAN DE AMERIKANEN

Op 1 november gaf het kabinet per brief toestemming aan de Verenigde Staten voor de stationering van kruisvluchtwapens op de Vliegbasis Woensdrecht. De 48 kruisvluchtwapens bleven Amerikaans eigendom; Nederland behield het laatste woord over de vliegbasis. Zeggenschap over de inzet van de wapens lag bij de NAVO.

Voordat de wapens konden arriveren in Nederland, dienden de onderkomens en faciliteiten gereed te zijn. Begin 1986 gingen de bouwwerkzaamheden op de vliegbasis van start. Er was ruimte voor een ondersteuningsgedeelte en een operationeel gedeelte, de *Ground Launch Cruise Missile Alert and Maintenance Area* (GAMA). Dit complex van 250 bij 375 meter telde drie identieke shelters, die speciaal voor het Europese kruisvluchtwapenprogramma waren ontworpen. Deze betonnen kolossen hadden een gezamenlijke capaciteit voor 48 kruisvluchtwapens (vervoerd op twaalf transportwagens) en moesten de zwaarste conventionele aanval kunnen weerstaan, alsmede bescherming bieden aan een thermonucleaire explosie in de omgeving. Een van de drie shelters zou fungeren als *Quick Reaction Alert*-onderkomen en was daarom voorzien van ondergrondse legeringsfaciliteiten. Het personeel kon hierin onder oorlogsomstandigheden voor langere tijd en zelfstandig, geheel afgesloten van de buitenwereld, opereren. Voor de kernkoppen (*warheads*), die in 1988 werden verwacht, was plaats in een extra solide bunker. Het operationele gedeelte werd hermetisch afgesloten met een dubbele omheining.

Het ontwerp van de shelters en legeringsgebouwen was een Amerikaanse aangelegenheid, maar de regie over de bouw lag in handen van de Dienst Gebouwen, Werken & Terreinen van het Ministerie van Defensie. Voor de uitvoering was een aannemersconsortium opgericht dat uit veiligheidsoverwegingen anoniem bleef. De geraamde kosten bedroegen ongeveer 300 miljoen gulden. Een derde van het bedrag kwam uit de gezamenlijke NAVO-fondsen, de rest werd door Washington gefinancierd.

Kwartiermakers van de *United States Air Force* moesten onder meer contacten leggen met de Nederlandse autoriteiten en ervoor zorgen dat de militairen konden worden gehuisvest op de vliegbasis of in de nabije omgeving. In oktober 1986 landden de eerste Amerikaanse militairen van de *486th Tactical Missile Wing* op de Vliegbasis Woensdrecht. Bij deze eenheid zouden de 48 kruisvluchtwapens worden ondergebracht. Eind dat jaar telde de wing ruim 600 militairen en burgerfunctionarissen, waarmee deze bijna op halve sterkte was.

Ofschoon de bouw gestaag vorderde, werd het werk bij tijd en wijle verhinderd door activisten. Zo werden op 19 september 1986 drie vrachtwagens met heipalen voor de poort van de basis tegengehouden door demonstranten die op het wegdek zaten. Daarop probeerde de politie 'de zittenblijvers' weg te slepen en met dranghekken aan de kant te houden, terwijl de vrachtwagens passeerden. Hier en der ontstonden opstootjes, waarbij de politie de Mobiele Eenheid en de bereden secties inzette. Ten gevolge van de verschillende charges met politiepaarden rond de vliegbasis raakten tien mensen gewond; de actievoerders spraken over veertig tot vijftig gewonden. Het zou niet de laatste keer zijn dat het tot schermutselingen kwam in Woensdrecht.

Op 1 oktober 1986 wordt de *486th Tactical Missile Wing* geactiveerd op de Vliegbasis Woensdrecht, waarna de Amerikaanse vlag in top gaat.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Herhaaldelijk blokkeerden activisten de toegangspoorten van de vliegbasis, waarna de Rijkspolitie moest ingrijpen om het wegdek vrij te maken.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Het afvoeren van activisten die een strafbaar feit hadden begaan, kostte de Rijkspolitie en de Koninklijke Marechaussee veel manuren. In totaal werden er tussen 1983 en 1988 circa 4395 incidenten op of rond de vliegbasis geregistreerd.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Als de Russen komen verschijnt ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in het Nationaal Militair Museum, van 22 februari tot 1 september 2019.

UITGAVE

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
i.s.m.

Nationaal Militair Museum, Soesterberg
info@nmm.nl
www.nmm.nl

REDACTIE

Alfred Staarman
Mathieu Willemsen
Monique Brinks

BEELDREDACTIE

Rob Heesterbeek

TEKST

Casper van den Broek
Tom Duurland
Jan Hoffenaar
Sandra van Lochem-van der Wel
Ed Westerhuis
Ivo van de Wijdeven

FOTOGRAFIE

Jessy Fotografie & Beeldbewerking, Amsterdam

VORMGEVING

Studio Jeremy Jansen, Amsterdam

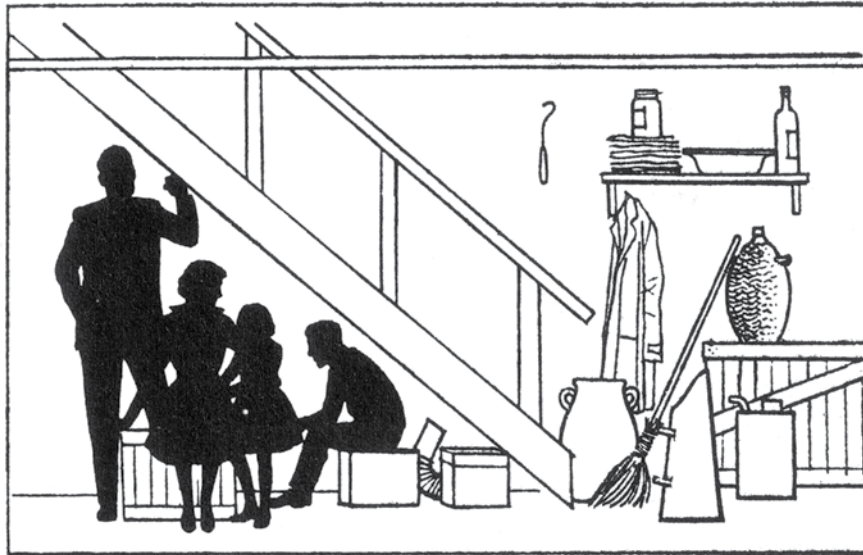
© 2019 WBOOKS Zwolle / Nationaal Militair Museum, Soesterberg

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
© c/o Pictoright Amsterdam 2019.

ISBN 978 94 625 8320 7
NUR 689

Schuilen onder de keldertrap (1)

Diverse experts belichten in het boek *Als de Russen komen* de Koude Oorlog vanuit hun eigen expertise. De nadruk ligt op Nederland in de periode tussen 1949 en 1989. De oprichting van de NAVO maar ook de verdediging van Nederland vlak na de Tweede Wereldoorlog: hoe moesten we ons verweren tegen die Russen? De kruisrakettenkwesitie en de protesten ertegen in de jaren tachtig: liever een Rus in de keuken dan een raket in de tuin! En natuurlijk de dienstplicht: honderdduizenden jonge mannen moesten hun plicht voor het vaderland vervullen tijdens de Koude Oorlog. Wat beleefden zij en wat wisten zij van de Koude Oorlog, verveelden ze zich of hadden ze de tijd van hun leven? De verhalen en foto's zijn herkenbaar voor iedereen die er direct mee te maken had, maar ook voor hen die de verhalen kennen van echtgenoten, vaders, broers, ooms, vrienden. In het boek is een rijk geïllustreerd catalogusdeel opgenomen waarin de belangrijkste objecten uit de gelijknamige expositie worden beschreven.